

Over de relatie tussen lees- en rekenvaardigheden en financiële problemen

AANLEIDING

In Nederland hebben 2,5 miljoen Nederlanders van 16 jaar en ouder moeite met lezen, schrijven en/of rekenen. Rekeningen begrijpen, toeslagen aanvragen en administratie bijhouden, vormen voor hen een grote uitdaging. Uit recent onderzoek blijkt dat armoede en laaggeletterdheid hand in hand gaan.

Bijna één op de vijf huishoudens heeft een risico op problematische schulden of heeft deze schulden daadwerkelijk. Welk deel van hen laaggeletterd is – en wellicht zelfs als gevolg daarvan in de schulden is gekomen – is onbekend. Dit rapport gaat dieper in op de relatie tussen lees- en rekenvaardigheden en de financiële problemen van mensen die zich aanmelden bij de schuldhulpverlening.

SCREENINGSINSTRUMENT SCHULDHULPVERLENING

Voor het onderzoek is gebruikgemaakt van Mesis, het Methodisch screeningsinstrument schuldhulpverlening, dat inzicht geeft in competenties, houding en gedrag van schuldenaren. Daarnaast bevat dit online instrument een lees- en rekestest. Inmiddels gebruiken ruim zestig gemeenten Mesis binnen de schuldhulpverlening en hebben meer dan 20.000 mensen de test ingevuld als onderdeel van hun intake.



BELANGRIJKSTE RESULTATEN

- Mensen die moeite hebben met lezen of rekenen zijn oververtegenwoordigd onder de schuldenaren die zich aanmelden bij de schuldhulpverlening. Dit is zorgelijk, omdat kunnen lezen en rekenen essentieel is om goed met geld te kunnen omgaan en op lange termijn uit de schulden te blijven.
- De volgende risicogroepen maken vaker dan gemiddeld fouten in de lees- en/of rekestest. Schuldenaren die:
 - ouder zijn dan 65 jaar
 - een inkomen hebben tot € 900
 - een uitkering ontvangen
 - alleen wonen
 - niet goed weten wat hun inkomen is
 - niet goed weten wat hun schuldsituatie is
 - de hoogte van hun schuldenlast inschatten tot € 5.000
 - man zijn
 - laagopgeleid zijn
- Schuldenaren die laag scoren in de lees- en rekestest:
 - hebben vaker de overtuiging dat schulden hebben normaal is en dat schulden maken onvermijdelijk is;
 - zijn minder bereid concessies in hun uitgaven te doen;
 - ondervinden vaker geen steun uit hun omgeving of hun omgeving weet niet dat zij financiële problemen hebben.
- Schuldenaren die laag scoren in de leestest:
 - hebben vaker moeite om hun post te lezen en overzichten te maken;
 - voelen zich minder vaak 'eigenaar' van hun schuldsituatie en hebben een mindere mate van zelfregie.

Onderzoek

Madern, T., Jungmann, N., & Van Geuns, R. (2016). *Over de relatie tussen lees- en rekenvaardigheden en financiële problemen*.

Amsterdam: Stichting Beheer en Ontwikkeling Instrumenten Ondersteuning Vakmanschap Sociaal Domein.

Het volledige onderzoeksrapport is te downloaden via lezenenschrijven.nl/feiten

RELATIE MET RECENTE ONDERZOEKEN VAN WRR EN NATIONALE OMBUDSMAN

Dit onderzoek toont aan dat mensen die moeite hebben met lezen en rekenen oververtegenwoordigd zijn in de schuldhulpverlening. Schuldenaren hebben vaker een lage lees- en - in iets mindere mate - rekenvaardigheid als zij:

- ervan overtuigd zijn dat schulden hebben normaal is;
- weinig bereid zijn om concessies te doen;
- een lage mate van zelfregie hebben;
- moeite hebben om een overzicht van hun inkomsten, uitgaven en schulden te maken.

De kans is dan ook groot dat deze schuldenaren zich niet aan de voorwaarden van een schuld- of betalingsregeling kunnen houden.

Dit is in lijn met de conclusie van de WRR¹ dat de overheid te hoge verwachtingen van de financiële zelfredzaamheid van burgers heeft. Daarbij geeft de Nationale ombudsman² aan dat vooral de kwetsbare groep laaggeletterden niet makkelijk binnenkomt bij de schuldhulpverlening. Zij weten vaak niet op eigen kracht de juiste weg te vinden. Door hun beperkte vaardigheden ontkomt deze groep er nauwelijks aan om schulden te maken.

In de uitvoering van de schuldhulpverlening zou daarom meer aandacht moeten zijn voor de lees- en rekenvaardigheden van schuldenaren. Ook is het van belang om taal- en rekenlessen op te nemen in het schuldhulpverleningstraject of laaggeletterden door te verwijzen naar (non-formeel) scholingsaanbod.

Stichting Lezen & Schrijven weet dat schuldhulpverleners vaak niet getraind zijn om structureel aandacht te hebben voor mogelijke taal- en rekenachterstanden bij hun cliënten. Daardoor is het een onzichtbaar, onderliggend probleem en blijft een effectieve integrale aanpak uit. Stichting Lezen & Schrijven pleit er dan ook voor om schuldhulpverleners te helpen om bij de intake ook naar lees- en rekenvaardigheid te kijken, met name bij de risicogroepen die uit het onderzoek naar voren komen. Wanneer laaggeletterde schuldenaren mogelijkheden krijgen om hun taal- en rekenvaardigheden te verbeteren, hebben zij immers een grotere kans om een stabiele financiële situatie te krijgen en te behouden.

1 Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2016). *Eigen schuld? Een gedragswetenschappelijk perspectief op problematische schulden*. Den Haag/Amsterdam: Amsterdam University Press.

2 Tuzgöl-Broekhoven, A.J.H., Van den Berg, W.C.P., Govers, E.J.E., & Hanse, D.J. (2016). *Burgerperspectief op schuldhulpverlening. Een onderzoek naar de ervaringen van burgers met gemeentelijke schuldhulpverlening*. Den Haag: Nationale ombudsman.

UITGELICHT: STEUN UIT DE OMGEVING

- De omgeving van de schuldenaar speelt een belangrijke rol in het schuldhulpverleningsproces. Als schuldenaren zich niet gesteund voelen door en niet kunnen praten met mensen in hun omgeving, is rondkomen van een zeer laag inkomen moeilijker vol te houden.
- Uit het rapport blijkt dat schuldenaren die geen steun uit hun omgeving ervaren en van wie de omgeving niet weet dat er ernstige schulden zijn, slechter scoren op de lees- en rekentest.
- Juist bij lage lees- en rekenvaardigheden is steun uit de omgeving van belang. De omgeving kan helpen met formulieren invullen en brieven lezen en de schuldenaar aanmoedigen om zijn lees- en rekenvaardigheden te verbeteren.
- Het is dus belangrijk om in het schuldhulpverlenings-traject, in het bijzonder bij mensen die moeite hebben met lezen of rekenen, aandacht te besteden aan het ontvangen van voldoende steun uit de omgeving.

STRUCTUREEL AANDACHT VOOR LAAGGELETTERDHEID IN DE SCHULDHULPVERLENING

Wilt u in uw schuldhulpverlening structureel aandacht besteden aan taal- en rekenvaardigheden? Stichting Lezen & Schrijven kan u helpen met instrumenten en materialen. Zo kunt u aanvullend op Mesis gevalideerde screeningsinstrumenten als de Taalmeter of Rekenmeter inzetten. Hiermee wordt in twaalf minuten duidelijk of iemand moeite heeft met lezen of rekenen. De instrumenten geven inzicht of verdere bepaling van het taal- en rekenniveau nodig is. Ook voor deze niveaubepaling zijn er instrumenten beschikbaar.

Verder hebben wij lesmateriaal waarmee mensen kunnen werken aan zowel hun taal- en rekenvaardigheden als het op orde brengen van hun administratie. Voor administratievrijwilligers en schuldhulpmaatjes is een training beschikbaar om met dit materiaal te werken. Stichting Lezen & Schrijven stelt deze instrumenten en materialen kosteloos aan partners ter beschikking.

Neemt u vrijblijvend contact op met een lokale projectleider via [taalvoorhetleven.nl/contact](mailto:info@lezenenschrijven.nl), bel **070 - 302 26 60** of mail naar info@lezenenschrijven.nl.

STICHTING LEZEN & SCHRIJVEN

'Vroeger had ik schulden, nu een eigen huis.' 'Ik kan eindelijk mijn kind met zijn huiswerk helpen.' 'Omdat ik begrijp wat ik eet, ben ik 30 kilo afgevallen.' Dit zijn uitspraken van mensen die als volwassenen de moed vatten om beter te leren lezen, schrijven en rekenen. Vaardigheden die essentieel zijn om goed mee te kunnen doen in onze samenleving. In Nederland missen 2,5 miljoen volwassenen deze vaardigheden. Zij zijn laaggeletterd.

Stichting Lezen & Schrijven ondersteunt honderden gemeenten, instellingen, bedrijven, docenten en vrijwilligers bij het organiseren van scholing. Ook maken we laaggeletterdheid onderwerp van gesprek bij publiek en politiek. Deze uitgave is gefinancierd door de Rijksoverheid.